

Дело C-287/22

**Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 от
Процедурния правилник на Съда****Дата на постъпване в Съда:**

3 май 2022 г.

Запитваща юрисдикция:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Полша)

Дата на акта за преюдициално запитване:

24 март 2022 г.

Ищци:

YQ

RJ

Ответник:

Getin Noble Bank S.A.

Предмет на производството пред запитващата юрисдикция

Установяване на нищожността договор за кредит, тъй като съдържа незаконсъобразни договорни клаузи, и присъждане на парична сума.

Предмет и правно основание за отправяне на преюдициалното запитване

Тълкуване на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273); член 267 ДФЕС.

Преюдициален въпрос

Допускат ли член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, предвид принципите на ефективност и на пропорционалност, тълкуване на националната правна уредба или националната съдебна практика, съгласно което националният съд може — по специално с оглед на носените от потребителя задължения да уреди сметките си с търговеца или доброто финансово положение на търговеца — да не уважи молбата на потребителя за разпореждане от съда на привременна мярка (обезпечение на ииска), изразяваща се в спиране докато трае производството на изпълнението на договора, който вероятно ще бъде обявен за нищожен след като от него бъдат отстранени неравноправните договорни клаузи?

Посочени разпоредби от правото на Съюза

Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори — член 6, параграф 1, член 7, параграф 1.

Определение на Съда на ЕС от 26 октомври 2016 г., Ismael Fernandez Oliva, съединени дела C-568/14—C-570/14, EU:C:2016:828.

Посочени разпоредби от националното право

Член 385¹ от Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Закон от 23 април 1964 г. — Граждански кодекс) (Dz.U., 2020 г., позиция 1740), наричан по-нататък „ГК“:

1. Клаузите от сключен с потребител договор, които не са договорени индивидуално, не обвързват потребителя, ако определят правата и задълженията му в противоречие с добрите нрави, грубо нарушавайки неговите интереси (незаконосъобразни договорни клаузи). Това не засяга клаузите, в които се определят главните престации на страните, включително цената или възнаграждението, ако са формулирани еднозначно.
2. Ако в съответствие с параграф 1 договорна клауза не обвързва потребителя, страните остават обвързани от договора в останалата му част.
3. Не са договорени индивидуално договорните клаузи, върху чието съдържание потребителят не е оказал реално въздействие. Това по-специално се отнася за използваните договорни клаузи от образец на договор, предложен на потребителя от съдоговорителя.

4. Тежестта за доказване, че клаузата е индивидуално договорена, се носи от позоваващия се на това обстоятелство.

Член 405 от ГК

Получилият без правно основание имуществена облага за сметка на другото е длъжен да възстанови облагата в натура, а ако това не е възможно, да върне стойността ѝ.

Член 410 от ГК

1. Разпоредбите от предходните членове се прилагат по-специално за недължимата престация.
2. Престацията е недължима, ако онзи, който я е изпълнил, изобщо не е имал задължение или не е имал задължение към лицето, в чиято полза я е извършил, или пък основанието за престацията е отпаднало или преследваната с престацията цел не е постигната, или пък правната сделка, налагаща извършването на престацията, е била недействителна и не е станала действителна след изпълнението на престацията.

Член 189 от Ustawa z 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (Закон от 17 ноември 1964 г. — Граждански процесуален кодекс, Dz.U., 2021 г., позиция 1805), наричан по-нататък „ГПК“:

Ищецът може да поиска съдът да установи съществуването или несъществуването на правоотношение или право, ако има правен интерес от това.

Член 730¹ от ГПК:

1. Допускане на обезпечение може да иска всяка страна или участник в производството, ако обоснове убедително иска и правния интерес от допускането на обезпечение.

2. Правен интерес от допускането на обезпечение съществува винаги, когато липсата на обезпечение ще направи невъзможно или значително ще затрудни изпълнението на постановления до делото съдебен акт или по друг начин ще направи невъзможно или значително ще затрудни постигането на целта на производството по делото.

- 2(1). Правният интерес от допускането на обезпечение се счита за убедително обоснован, ако искащият обезпечението е ищец, претендиращ вземане по търговска сделка по смисъла на Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych [Закон от 8 март 2013 г. за противодействие на прекомерната забава по търговски сделки], когато стойността на сделката не надхвърля седемдесет и пет

хиляди злоти, а претендираното вземане не е уредено и са изминали поне три месеца от крайния срок за плащането му.

3. При избора на начина на обезпечаване съдът отчита интересите на страните или участниците в производството така, че на правоимащия да се осигури надлежна правна защита, а задължаваният да не се обременява повече от необходимото.

Член 731 от ГПК

Обезпечението не може да е насочено към удовлетворяване на иска, освен ако законът предвижда друго.

Член 755 от ГПК

1. Ако предметът на обезпечението не е паричен иск, съдът допуска обезпечението по начин, който смята за подходящ според обстоятелствата, без да изключва предвидените начини за обезпечаване на парични иски. Съдът по-специално може:

1) да уреди правата и задълженията на страните или участниците в производството докато то трае;

2) на наложи забрана за отчуждаване на вещи или права, засегнати от производството;

3) да спре производство по принудително изпълнение или друго производство, насочено към изпълнение на определен акт;

4) да уреди начина на упражняване на родителските права спрямо малолетно или непълнолетно дете и контактите с детето;

5) да разпoredи вписване на съответно предупреждение в имотния регистър или в надлежния регистър.

2. В споровете за защита на лични права обезпечение, изразяващо се в забрана за публикуване, може да бъде допуснато само ако на това не противоречи важен публичен интерес. При допускането на обезпечението съдът определя продължителността на забраната, която не може да нахвърля една година. Ако производството по делото е в ход, правоимащият може преди изтичането на периода, за който е разпoredена забрана за публикуване, да поиска допълнително обезпечение; прилагат се разпoredбите от първо и второ изречение. Ако правоимащият е поискал допълнително обезпечение, забраната за публикуване остава в сила до окончателното решение по молбата.

- 2(1). Разпоредбата на член 731 не се прилага, ако обезпечението е необходимо, за да се предотврати заплахата от увреждане или настъпване на други неблагоприятни последици за правоимащия.
3. Съдът връчва на задължавания постановеното в закрито заседание определение, с което му разпорежда да извърши или да не извърши нещо или пък да не възпрепятства извършването на нещо от правоимащия. Това не се отнася за определенията, с които се разпорежда предаване на вещи, намиращи се във владение на задължавания.

Кратко представяне на фактите и производството

- 1 През 2008 г. YQ и RJ сключват с ответника, Getin Noble Bank SA, договор за ипотечен кредит за сумата от 643 395, 63 злоти, индексирани в швейцарски франкове (CHF), съгласно който главницата по кредита се преизчислява в CHF по определения от банката курс купува, докато вноските — изчислени в CHF — се погасяват по курс продава, който отново се определя от банката. На ищците е предоставена информация за отражението на промените на лихвения процент и валутния курс под формата на таблица, съдържаща съпоставка на размера на вноските по кредита в хипотеза, при която сумата по кредита е по-голяма с 20 %, и в хипотеза, при която валутният курс се покачва с 15,6 % (което е съответствало на разликата между най-високия и най-ниския курс в течение на последната година).
- 2 В исковата молба ищците искат да се установи нищожността на посочения договор и да им бъде присъдена сумата от 375 042,34 злоти ведно със законните лихви за забава и разходите в производството. Ищците правят и искане при условията на евентуалност, изхождащо от неравноправността на клаузите за преизчисляване и възможността действието на договора да продължи след отстраняването на неравноправните клаузи. Те подават и молба за допускане на обезпечаване на иска за установяване на нищожността на договора, а именно да се уредят правата и задълженията на страните в производството докато то трае, по-специално да се спре действието на задължението да се правят вноски по договора за кредит до окончателното приключване на производството (а), на ответника да се забрани да прави изявление за разваляне на договора (б) и на ответника да се забрани да подава в Biuro Informacji Gospodarczej [Бюро за икономическа информация] информация за ненаправени от ищците плащания по кредита до приключването на производството.
- 3 В отговор на иска банката ответник иска той да бъде отхвърлен, изтъква формални основания и не е съгласна, че договорните клаузи са наравноправни. Представя документи, които потвърждавали законосъобразността на тази клаузи, и оспорва качеството на ищците като потребители. Твърди освен това, че банката разполага с иск за връщане на

цялата усвоена главница и за възнаграждение за използването ѝ. Що се отнася до молбата за допускане на обезпечение, ответникът твърди, че искът на ищците не е подкрепен убедително и е погасен по давност.

- 4 Срещу определението на Sąd Okręgowy w Warszawie [Окръжен съд Варшава, Полша] (първоинстанционния съд), с което посочената молба се отхвърля, ищците подават частна жалба, с която искат молбата да се уважи изцяло.

Основни доводи на страните в производството пред запитващата юрисдикция

- 5 В първоинстанционното производство ищците посочват, че договорът за кредит съдържа наравноправни клаузи, свързани с индексването на сумата на кредита в чуждестранна валута, и че претендираната сума е сборът от извършените от ищците плащания, който съставлява получена от ответника недължимата престация. В частната жалба срещу определението на първоинстанционния съд те твърдят, че имат правен интерес от допускането на обезпечение, тъй като всяко плащане увеличавало сумата, която трябвало да им се възстанови от банката ответник. По молбата за допускане на обезпечение ответникът твърди, че искът на ищците не е подкрепен убедително и е погасен по давност. Той също така представя документи, потвърждаващи доброто му финансово положение.

Кратко представяне на мотивите за преюдициалното запитване

- 6 В контекста на даването на отговор на преюдициалния въпрос запитващата юрисдикция приема въз основа на националното право, че последица от включването в договора на незаконосъобразни договорни клаузи, карачи потребителя наред с останалото да поеме валутен риск, е липсата на възможност действието на целия договор да продължи, което е равносилно на негова нищожност (член 385¹ от ГК), и че всяка от страните по нищожния договор разполага с иск за връщане на изпълнената престация (член 410 от ГК).
- 7 Главното производство се провежда в рамките на обезпечително производство, в което съдът се произнася по обезпечителните мерки според това доколко са убедителни твърденията на страните. Запитващата юрисдикция счита за убедителни твърденията, че някои клаузи от договора, сключен от ищците в качеството на потребители, са неравноправни, тъй като налагат на потребителите поемане на валутен риск и позволяват на банката свободно да формира валутния спред (те са подобни на договорните клаузи, разглеждани по дело C-260/18), че в хода на изпълнението на договора ищците са изплатили на банката ответник около 59 % от усвоената сума по кредита и че сключените от страните допълнителни споразумения към договора не правят неравноправните клаузи действителни.

- 8 Член 385¹ от ГК , с който в полското право се транспонира Директива 93/13, трябва да се тълкува по начин, гарантиращ максимално ефективно постигането на целите на тази директива. Както Съдът на ЕС вече е посочил, член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че за обявената за неравноправна договорна клауза трябва принципно да се счита, че никога не е съществувала, така че тя няма как да има последици за потребителя. Ето защо установяването по съдебен ред на неравноправността на такава клауза поначало трябва да води до връщането на потребителя в правното и фактическо положение, в което той би се намирал при липсата на тази клауза. Задължението на националния съд да изключи действието на неравноправната договорна клауза, която налага плащането на суми, оказали се недължими, по принцип поражда съответния реституционен ефект по отношение на тези суми. (вж. решение от 21 декември 2016 г., *Francisco Gutiérrez Naranjo*, C-154/15, C-307/15 и C-308/15, ECLI:EU:C:2016:980, т. 61 и 62). Изискването за тълкуване съобразно правото на Съюза се отнася и за националните процесуални норми (вж. решение от 14 юни 2012 г., *Banco Español de Crédito SA*, C-618/10, ECLI:EU:C:2012:349, т. 53—57).
- 9 Съдът на ЕС многократно е формулирал общи съображения относно необходимостта националните съдилища да могат да разпореждат привременни мерки, за да се гарантира пълната ефективност на съдебните решения във връзка със защитата на предявяваните права, произтичащи от правото на Съюза (вж. решение от 19 юни 1990 г., *Factortame*, C-213/89, EU:C:1990:257, т. 21, решение от 11 януари 2001 г., *Siples*, C-226/99, EU:C:2001:14, т. 19 и решение от 13 март 2007 г., *Unibet*, C-432/05, т. 67). Въз основа на Директива 93/13 Съдът на ЕС вече се е произнасял по необходимостта от осигуряване на привременни мерки, по-специално когато недвижимият имот, в който живее потребителят, е обект на принудително изпълнение (решение от 10 септември 2014 г., *Kusionova*, C-34/13, EU:C:2014:2189, т. 66 и решение от 14 март 2013 г., *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, т. 59).
- 10 Същевременно привременните мерки могат да са от съществено значение не само за спиране на принудително изпълнение срещу потребители, но и в случаи, в които потребителите предприемат правни действия с цел установяване на нищожността на някои договорни клаузи (вж. определение от 26 октомври 2016 г., *Ismael Fernandez Oliva*, съединени дела C-568/14—C-570/14, EU:C:2016:828). Съдът на ЕС посочва също, че на разпоредбите от посочената директива не съответства национална правна уредба, която не позволява на съдилищата да спрат производството по принудително изпълнение докато да се разгледат твърденията, изложени от потребителя относно неравноправността на договора (вж. решение от 26 юни 2019 г., *Kuhar*, C-407/18, EU:C:1990:257).
- 11 Следователно член 7, параграф 1 от Директива 93/13 налага на националния съд задължение да разпорежи подходяща привременна мярка — включително по своя инициатива — ако такава разпореждане е необходимо,

за да се осигури пълната ефективност на бъдещия съдебен акт относно неравноправните договорни клаузи.

- 12 В националната съдебна практика обаче рядко се уважават молби на потребители за разпореждане на такава обезпечителна мярка. Част от националните съдилища счита, че установителният иск (член 189 от ГПК) не подлежи на принудително изпълнение, тъй като неговата цел е единствено официално да се потвърди неравноправността на клаузи от договор или неговата нищожност. Такова тълкуване изглежда подминава проблематиката за реституционния ефект, произтичащ от неравноправността на договорна клауза. Друго виждане почива на член 731 от ГПК, съгласно който с обезпечението не може да се цели удовлетворяване на иска. Трето виждане се отнася до притежаването от потребителя на правен интерес от допускане на обезпечение (член 730¹, параграф 2 от ГПК) и прекомерното обременяване на задължавания (ответника) (член 730¹, параграф 3 от ГПК). Признавайки, че и двете страни по нищожен договор за кредит разполагат с иск за връщане на недължимата престация, част от съдилищата обръщат внимание, че и потребителят по принцип е длъжен да върне използваната главница.
- 13 Предвид възможността за обявяване на нищожността на договор за кредит, още на първоначалния етап от производството са необходими подходящи привременни мерки (като например спиране на действието на задължението да се правят вноски за главница и лихва, произтичащо от договора, докато трае производството) за да се осигури пълната ефективност на бъдещия съдебен акт. В противен случай постигането на реституционния ефект би било застрашено, а съответно и ефективността на Директива 93/13. Всъщност най-често потребителите, предявявайки срещу банката граждански иск за установяване на нищожността на договор за кредит и за присъждане на съответните суми за уреждане на сметките по такъв нищожен договор, продължават да плащат вноски по кредита в искания от банката размер. Поради това още при започването на такова съдебно производство е необходимо заздравяване (замразяване) на правното и фактическо положение на страните, тъй като по-нататъшното погасяване от потребителите на вноските ще направи неефективен съдебния акт, който ще се постанови в края на производството. В противен случай ищците (потребителите) трябва всеки месец (след погасяването на всяка следваща вноска) да извършват съответно разширяване на иска, което би било много обременяващо и би водело до удължаване на производството.
- 14 Такова положение би санкционирало повече потребителя, а не търговеца, което според запитващата юрисдикция би подкопало ефективността на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13. То не би възстановило напълно и реалното равновесие между правата и задълженията на страните, тъй като потребителят (а не търговецът), за да предяви правата си, ще се окаже принуден да инвестира допълнителни финансови и времеви ресурси, започвайки следващи съдебни производства.

- 15 Според запитващата юрисдикция член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 Директива 93/13, предвид принципа на ефективност и изискването за установяване на реално равновесие между правата и задълженията на страните, изискват, ако потребителят започне производство срещу търговеца (банката) с цел установяване на неравноправността на съдържащи се в договора за кредит клаузи, а съответно установяване и на нищожността на договора, и с цел връщане на сумите, платени от потребителя по нищожния договор (реституция), националният съд да вземе всички необходими мерки (включително привременни), които да гарантират, че това производство окончателно ще регулира правоотношението между потребителя и търговеца. Целта на такова производство трябва да бъде извличане на всички правни последици, които Директива 93/13 свързва с установяването на неравноправността на договорна клауза, включително пълни и окончателни реституционни последици — без да е необходимо потребителят да започва следващо производство.
- 16 Според запитващата юрисдикция такава привременна мярка трябва да бъде запазването на правното и фактическо положение на страните, съществуващо към момента на започване на производството, по-специално като се спре действието — докато трае производството — на задължението за плащане на вноски за главница и лихва, произтичащо от договора за кредит, който съдържа неравноправни договорни клаузи.
- 17 С оглед на гореизложеното Sąd Okręgowy w Warszawie [Окръжен съд Варшава, Полша] предлага на така поставения въпрос да се отговори, че в случаи като разглеждания в главното производство националните разпоредби и националната съдебна практика не могат да се тълкуват в смисъл, че дават на националните съдилища възможност да отхвърлят молбата на потребител съдът да разпореди привременна мярка под формата на спиране на изпълнението на договора.